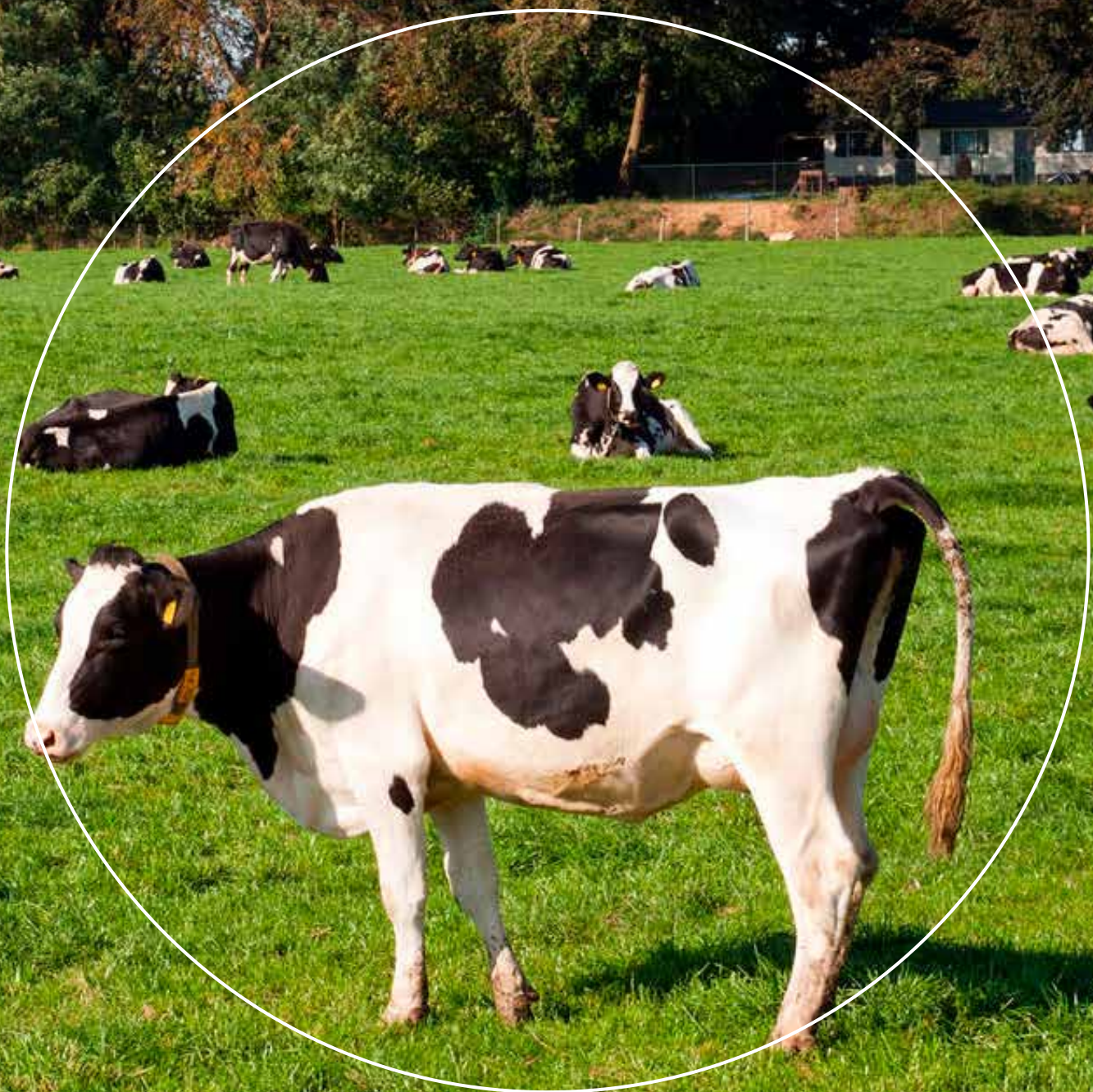

Landbouwstructuur in regio Foodvalley en gemeenten Bunschoten, Leusden, Putten en Woudenberg

Gabe Venema, Ruud van der Meer en Jakob Jager

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Landbouwstructuur in regio Foodvalley en gemeenten Bunschoten, Leusden, Putten en Woudenberg

Gabe Venema, Ruud van der Meer en Jakob Jager

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Economic Research in opdracht van en gefinancierd door Regio Foodvalley. Dit ter ondersteuning bij het Regionaal Perspectief Landelijk Gebied Regio Foodvalley, wat gericht is op het opstellen van een ruimtelijk-economisch toekomstperspectief voor het buitengebied van Regio Foodvalley en als 0-meting voor de bredere regio met ook de gemeenten Woudenberg, Putten, Bunschoten en Leusden.

Wageningen Economic Research
Wageningen, juli 2022

NOTA
2022-050

Gabe Venema, Ruud van der Meer en Jakob Jager, 2022. *Landbouwstructuur in regio Foodvalley en gemeenten Bunschoten, Leusden, Putten en Woudenberg*. Wageningen, Wageningen Economic Research, Nota 2022-050. 32 blz.; 20 fig.; 5 tab.; 2 ref.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Regio Foodvalley, en bestaat uit het voorzien in een zo actueel mogelijk beeld van structuurkenmerken en sociaal-economische aspecten van de primaire agrarische sector in de regio Foodvalley, aangevuld met de gemeenten Bunschoten, Leusden, Putten en Woudenberg. Ook wordt inzicht gegeven in ontwikkelingen in afgelopen jaren. In 2020 waren er 2.000 agrarische bedrijven in het studiegebied, vooral melkvee-, vleeskalveren- en overige graasdierbedrijven. Van de 32.000 ha in het gebied is driekwart grasland. De meeste veestapels lopen afgelopen jaren terug; voor de meeste sectoren is de veebezetting per bedrijf en per ha lager dan het landelijke gemiddelde. Ongeveer 80% van de arbeid wordt binnen het gezin uitgevoerd. Het opvolgingspercentage blijft achter bij landelijk, wel zijn er relatief iets meer jonge ondernemers. Er bevinden zich veel potentiële stoppers boven 55 jaar in het gebied, die een achtste deel cultuurgrond beheren. Een op de tien ondernemers heeft een biologische bedrijfsvoering. Verbredingsactiviteiten nemen verder toe. De analyse is uitgevoerd met de CBS-Landbouwtelling.

Trefwoorden: Primaire agrarische sector, structuurkenmerken, sociaal-economische kenmerken

The research was carried out on behalf of the Foodvalley Region, and consists of providing the most up-to-date picture of structural characteristics and socio-economic aspects of the primary agricultural sector in the Foodvalley region, supplemented by the municipalities of Bunschoten, Leusden, Putten and Woudenberg. It also provides insight into developments in recent years. In 2020 there were 2,000 agricultural companies in the study area, mainly dairy cattle, veal calves and other grazing livestock farms. Three-quarters of the 32,000 ha in the area is grassland. Most livestock herds have declined in recent years; for most sectors the livestock density per company and per hectare is lower than the national average. About 80% of the work is carried out within the family. The succession percentage lags behind the national level, but there are relatively slightly more young entrepreneurs. There are many potential quitters over 55 years old in study area, who manage one eighth of the cultivated land. One in ten entrepreneurs has an organic business. Multifunctional agriculture continues to increase. The analysis was carried out using the CBS Agricultural Census.

Keywords: Primary agricultural sector, structural characteristics and socio-economic aspects

Deze nota is gratis te downloaden op <https://doi.org/10.18174/572701> of op www.wur.nl/economic-research (onder Wageningen Economic Research publicaties).

© 2022 Wageningen Economic Research
Postbus 29703, 2502 LS Den Haag, T 070 335 83 30, E communications.ssg@wur.nl,
www.wur.nl/economic-research. Wageningen Economic Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

Dit werk valt onder een Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel 4.0 Internationaal-licentie.

© Wageningen Economic Research, onderdeel van Stichting Wageningen Research, 2022

De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Wageningen Economic Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen Economic Research is ISO 9001:2015 gecertificeerd.

Wageningen Economic Research Nota 2022-050 | Projectcode 2282200681

Foto omslag: Shutterstock

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	8
1.1 Aanleiding	8
1.2 Resultaat	9
1.3 Aanpak	9
2 Landbouwstructuur	11
2.1 Aantal bedrijven	11
2.2 Bedrijfsomvang	11
2.3 Grondgebruik	13
2.4 Veestapel	14
2.5 Werkgelegenheid	16
2.6 Leeftijd en opvolgingssituatie	18
2.7 Biologische landbouw	20
2.8 Verbredingsactiviteiten	21
2.9 Korte Ketens	23
Bronnen en literatuur	25
Bijlage 1 Begrippenlijst	26
Bijlage 2 Aantal bedrijven per bedrijfstype in het studiegebied	27
Bijlage 3 Bedrijfstype overig pluimveebedrijven	28
Bijlage 4 Structuurkengetallen per gemeente	29

Samenvatting

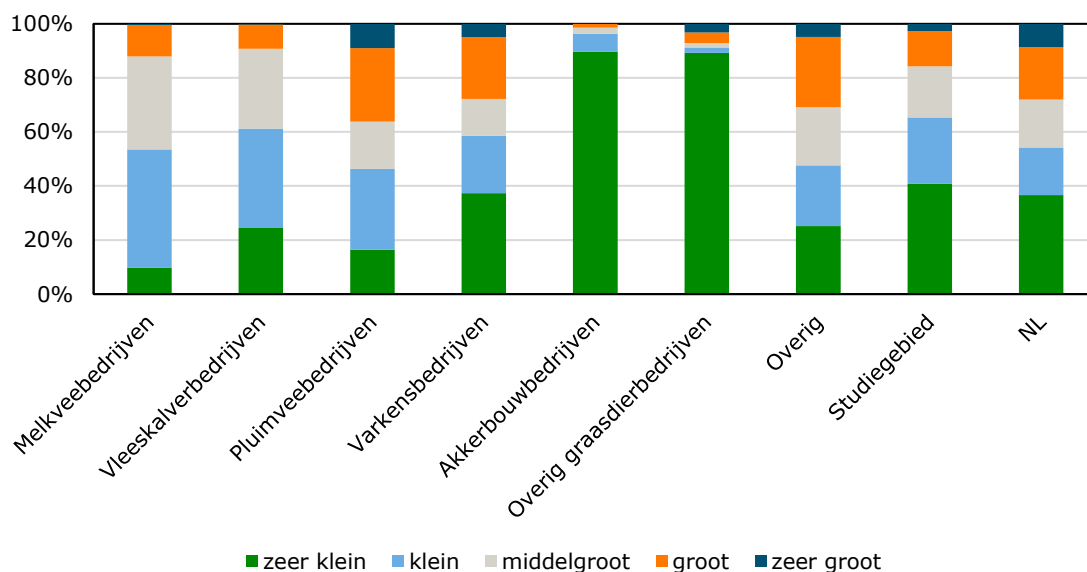
Nog 2.000 agrarische bedrijven in 2020, vooral melkvee-, vleeskalveren-, overig graasdierbedrijven

In 2020 waren er ongeveer 2.000 primaire land- en tuinbouwbedrijven in het studiegebied (de 8 gemeenten in de regio Foodvalley en de gemeenten Bunschoten, Leusden, Putten en Woudenberg). In 2000 betrof het nog 3.500 bedrijven. In 2020 zijn er drie gespecialiseerde bedrijfstypen die elk ongeveer 20% van de totale populatie uitmaken, namelijk melkveebedrijven (398), vleeskalverbedrijven (389) en overige graasdierbedrijven (433). In vergelijking met Nederland heeft het studiegebied relatief veel vleeskalver-, pluimvee- en varkensbedrijven. Ruim 30% van de vleeskalverbedrijven in Nederland is gevestigd in het studiegebied, voor pluimvee- en varkensbedrijven zijn deze aandelen 17 en 8% in 2020.

Relatief veel kleine bedrijven in studiegebied

De gemiddelde standaardbedrijfsopbrengst (indicator voor bedrijfsomvang) is voor elk bedrijfstype in de periode 2000-2020 minimaal verdubbeld. De vleeskalver- en pluimveebedrijven zijn gemiddeld genomen in standaardopbrengst het grootst.

Kijken we naar de standaardverdien capaciteit, waarbij naast de standaardopbrengst rekening wordt gehouden met kosten en arbeidsinzet om de output te realiseren, dan valt ruim 60% van de bedrijven in de categorie 'zeer klein' of 'klein' (landelijk ruim 50%), zie figuur S.1. In het studiegebied is 16% van de bedrijven 'groot' of 'zeer groot', landelijk is dit ruim een kwart.

Figuur S.1 Verdeling aantal bedrijven naar grootteklasse SVC in 2020 naar bedrijfstype

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Van de 32.000 ha is driekwart grasland en 17% mais

Het areaal cultuurgrond bedroeg in 2020 ruim 32.000 ha. Hiervan was ongeveer de helft in gebruik bij de melkveebedrijven. Van het totale areaal is ongeveer de helft eigendom van de gebruiker van de grond. Bijna een derde van het areaal wordt gepacht. Landelijk ligt het aandeel grond in eigendom ongeveer 5 procentpunt hoger.

Het areaal cultuurgrond in het studiegebied bestaat voor driekwart uit grasland (blijvend, tijdelijk en natuurlijk grasland). Landelijk is dit ruim 20 procentpunten lager. Ook het aandeel mais dat in 2020 17% bedroeg is hoger dan landelijk. Akkerbouwmatige gewassen die landelijk ongeveer een derde van het areaal uitmaken zijn in het studiegebied, 7% van het areaal, veel minder van belang.

De meeste veestapels lopen laatste jaren terug, een uitzondering zijn de vleeskalveren

Leghennen zijn met ruim 7,7 miljoen dieren de meest voorkomende diersoort in het studiegebied in 2020 (in 2018 nog 9,2 miljoen dieren). De vleeskuikens volgen met een kleine 1,5 miljoen dieren. De koeienstapel liep sinds 2016 met 17% terug naar 35.000 dieren in 2020. Een andere belangrijke veestapel, de vleeskalveren, steeg sinds 2010 met een kwart naar ruim 330.000 dieren in 2020.

Zowel het aantal vleesvarkens als fokvarkens loopt in de regio al jaren terug. Ten opzichte van 2018 daalde de vleesvarkensstapel met 15% en de zeugenstapel met 7%. De geitenstapel steeg sinds 2018 juist met 17% naar een niveau van 55.000 dieren in 2020.

Dieren per bedrijf in meeste sectoren lager dan landelijk, ook koeien per hectare lager dan landelijk

Landelijk ligt het aantal dieren per bedrijf in bijna alle onderscheiden bedrijfstypen hoger dan in het studiegebied. Een uitzondering is de vleeskalverhouderij. Het aantal melkkoeien op gespecialiseerde melkveebedrijven nam sinds 2016 niet meer toe (vooral ook door ingestelde fosfaatquotum) en bedroeg in 2020 72. In de pluimveehouderij nam het gemiddelde aantal dieren per bedrijf sinds 2016 af. Het aantal melkkoeien per hectare grasland (een indicator voor de intensiteit van de bedrijfsvoering) loopt vanaf 2016 iets terug en is in 2020 duidelijk lager dan gemiddeld in Nederland.

80% van de 3.500 arbeidskrachten gezinsarbeid

In 2020 was er in het studiegebied werk voor ongeveer 3.500 arbeidsjareenheden op de primaire bedrijven in de land- en tuinbouw. De meeste aje zijn er op de melkveebedrijven (rond 800 aje) met de vleeskalversector als tweede, direct gevolgd door de overige graasdierhouderij. Zo'n 80% van de arbeidsinzet in het gebied wordt geleverd door de ondernemer en zijn gezin. De overige 20% zijn vreemde arbeidskrachten, die grotendeels regelmatig werkzaam zijn.

In 2020 relatief meer jonge ondernemers in studiegebied dan landelijk, opvolging blijft nu achter

Op de melkveebedrijven en pluimveebedrijven ligt het opvolgingspercentage het hoogst. Het opvolgingspercentage (het aandeel van bedrijven met ondernemer vanaf 51 jaar waar een potentiële opvolger is) ligt voor het studiegebied meerdere procentpunten lager dan landelijk. Ten opzichte van Nederland totaal is het aandeel ondernemers jonger dan 51 jaar in het studiegebied iets hoger. De bedrijfstypen overige graasdier-, varkens- en akkerbouw kennen een relatief grote groep bedrijven waarvan de ondernemer ouder is dan 51 jaar en waar geen potentiële opvolger is.

Veel potentiële stoppers boven 55 jaar in studiegebied, die achtste deel cultuurgrond beheren

In 2020 worden 616 bedrijven geleid door een ondernemer ouder dan 55 jaar, zonder de aanwezigheid van een potentiële opvolger. Dit is ruim 31% van het totaal aantal bedrijven, waarvan een op de drie overige graasdierenbedrijven zijn. Ook de vleeskalverhouderij (100 bedrijven), akkerbouw en varkenshouderij (met ieder ruim 70 bedrijven) zijn sterk vertegenwoordigd. Alle 616 bedrijven beheren in totaal bijna 7.100 ha cultuurgrond (een achtste deel) en vertegenwoordigen bijna 15% van het economisch potentieel (in SO). Opvallend is het hoge aantal bedrijven (254) met een bedrijfshoofd ouder dan 65 jaar zonder potentiële opvolger. Hieronder veel overige graasdierbedrijven en akkerbouwbedrijven. Deze bedrijven zijn in doorsnee klein, velen hebben afgebouwd. In totaal is 4% van de cultuurgrond in bezit van deze bedrijven en 3% van het economisch potentieel in het studiegebied.

10% van de bedrijven is biologisch, veel hoger dan landelijk

In het studiegebied is 10% van alle land- en tuinbouwbedrijven biologisch. Dit is meer dan driemaal zoveel als landelijk (3%). In het gebied is ongeveer 2.300 ha landbouwgrond als biologische grond in gebruik, oftewel 7% van de totale cultuurgrond in het gebied (landelijk 4%). De pluimveehouderij kent met 70 het grootste aantal biologische bedrijven. Ook in de varkenshouderij en melkveehouderij zijn er relatief veel bedrijven met een biologisch keurmerk. In de groep overige bedrijven geldt dit voor zelfs 1 op de 5 bedrijven

In 2020 vooral natuurbeheer, huisverkoop, stalling en loonwerk. Verbredingsactiviteiten nemen toe

In 2020 deden 243 bedrijven aan agrarisch natuurbeheer, bijna altijd onder de subsidieregeling ANLb (collectieven). Dit zijn vooral melkvee- en overige graasdierbedrijven. De laatste jaren zijn verkoop aan huis, stalling, boerderij-educatie en loonwerk verder gestegen. De zorgboerderijsector blijft qua aantallen bedrijven op een redelijk constant niveau. De verkoop van landbouwproducten komt voor bij de meeste bedrijfstypen, waaronder veel pluimveebedrijven. Ook loonwerk wordt verricht door meerdere bedrijfstypen, waaronder naast melkveehouders ook veel vleeskalverenhouders en overige graasdierhouders.

Op de bedrijven met verbredingsactiviteiten geeft 16% in het studiegebied aan dat in 2020 naar schatting meer dan de helft van de bedrijfsopbrengsten met deze verbredingsactiviteiten is verdiend. Bij iets meer dan de helft van deze bedrijven blijft dit aandeel onder de 10%.

Landelijk zie we een vergelijkbaar beeld.

In het studiegebied hebben 190 primaire agrarische bedrijven in 2020 (een deel van hun) producten afgezet via een korte keten (in 2017: 134 bedrijven). Ondanks de toename is het aandeel korte keten bedrijven in het totaal aantal bedrijven in het studiegebied nog geen 10% (landelijk 13,7%, Gelderland 12,8%, Utrecht 14,3%). Een 30% van de korteketenbedrijven in het studiegebied is een pluimveebedrijf

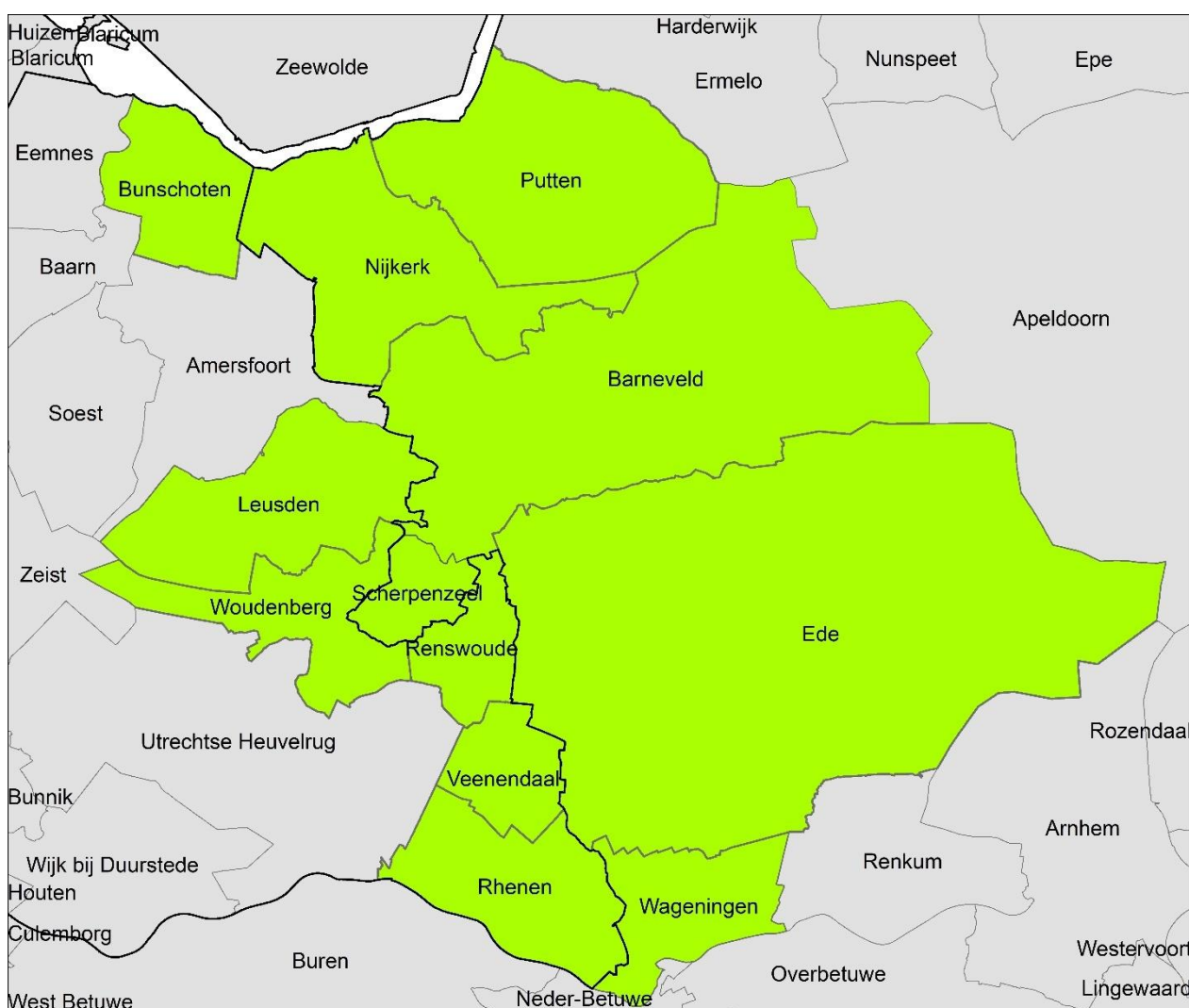
1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Er komt nu en in komende jaren veel lopend en nieuw overheidsbeleid en marktontwikkelingen op de agrarische sectoren af. Dit brengt zowel bedreigingen (onrust) als kansen (perspectief) met zich mee. De regio Foodvalley richt zich op de ontwikkeling van een duurzame agrarische sector met perspectief.

De regio Foodvalley bestaat uit de volgende 8 gemeenten in de provincies Gelderland en Utrecht: Barneveld, Ede, Nijkerk, Renswoude, Rhenen, Scherpenzeel, Veenendaal en Wageningen.

In dit onderzoek is de regio Foodvalley aangevuld met de volgende gemeenten: Bunschoten, Leusden, Putten en Woudenberg. In het vervolg van dit onderzoek wordt als naam van de regio 'het studiegebied' aangehouden (zie kaart 1.1)

Kaart 1.1 Overzicht van 12 gemeenten in de provincies Gelderland en Utrecht die gezamenlijk het studiegebied vormen

De 12 gemeenten in het studiegebied hebben behoefte aan een goed en zo actueel mogelijk beeld van de primaire agrarische sector en haar omgeving. Daarbij is zowel inzicht nodig in opgetreden ontwikkelingen in het afgelopen decennium (trends) als in de (meest) actuele situatie. Een actueel beeld van de agrarische sector op basis van feiten (en duiding) draagt bij aan:

- een goede uitgangspositie voor een te plannen perspectievenstudie van het studiegebied richting 2040. In deze studie zal de integrale gebiedsgerichte aanpak centraal staan, en is de intentie om te kijken naar ontwikkelingsmogelijkheden van agrarische bedrijven bij een aantal mogelijke toekomstscenario's (agrarische sector in relatie tot haar omgeving)
- een verdere onderbouwing van het monitoringprogramma Regiodeal Foodvalley, gestart in 2020
- het creëren van een breed gedragen beeld (onder stakeholders en bestuurders) van de actuele situatie in het studiegebied.

1.2 Resultaat

Er wordt voor het studiegebied inzicht gegeven in de huidige structuur van de landbouw en tuinbouw en in opgetreden trends (2010-2020). Naast inzicht in structuurkenmerken wordt inzicht gegeven in meer sociaaleconomische aspecten en in de milieupositie (zover beschikbaar op het regionale niveau van het studiegebied). De beelden en inzichten helpen het studiegebied bij het beter in kaart brengen van de huidige krachten en knelpunten in de relevante sectoren in het gebied.

1.3 Aanpak

Landbouwstructuuranalyse

Met behulp van de Barometer Duurzame Landbouw, ontwikkeld door Wageningen Economic Research, wordt inzicht gegeven in de structuur van de land- en tuinbouw van het studiegebied. Zowel van de meest actuele situatie (2020) als in de opgetreden ontwikkelingen in de afgelopen jaren (2010, 2015, 2020). Bij sommige kengetallen wordt eveneens het jaar 2000 meegenomen. Als geen cijfers voor 2020 beschikbaar zijn, zal teruggeslagen worden op meest recente jaar.

De database die gebruikt wordt is de jaarlijkse Landbouwtelling¹ (van RVO en CBS). Wageningen Economic Research gebruikt deze database met grote regelmaat voor het Rijk en provincies en (groepen) gemeenten om de agrarische structuur en ontwikkelingen in beeld te brengen. Met deze databases beschikt Wageningen Economic Research over feiten en cijfers die onafhankelijk en betrouwbaar zijn, en die een goed startpunt zijn voor beleidsvorming en evaluatie, en voor onderbouwing van discussie over ontwikkelingen.

Belangrijke thema's zijn de ontwikkeling van de agrarische structuur (zoals aantallen bedrijven, structuurkenmerken van de bedrijven, werkgelegenheid, economisch potentieel) en de milieupositie van de agrarische sector. Ook wordt inzicht gegeven in de multifunctionele activiteiten op agrarische bedrijven en in afzet via korte ketens. Deze laatste activiteiten hebben een meer rechtstreekse verbinding tussen boer en burger. De agrarische ontwikkelingen en situatie in het studiegebied worden vergeleken met de landelijke ontwikkeling.

Eveneens zal voor een aantal structuurkengetallen de situatie per gemeente worden geschetst (bijlage 4). Het betreft de actuele situatie en ontwikkeling van aantallen bedrijven, standaardopbrengsten (economische potentieel) en hectare cultuurgrond in de periode 2000-2020. Ook wordt inzicht gegeven in de samenstelling van de veestapel en van de niet-agrarische activiteiten (verbreiding) op het bedrijf in 2020.

¹ Dit betekent dat een beeld wordt gegeven van in de Landbouwtelling geregistreerde bedrijven. Deze telling hanteert een ondergrens van 3.000 euro aan standaardopbrengsten. Er wordt bijvoorbeeld geen beeld gegeven van aantallen dieren op hobbybedrijven die niet in de Landbouwtelling als bedrijf zijn geregistreerd.

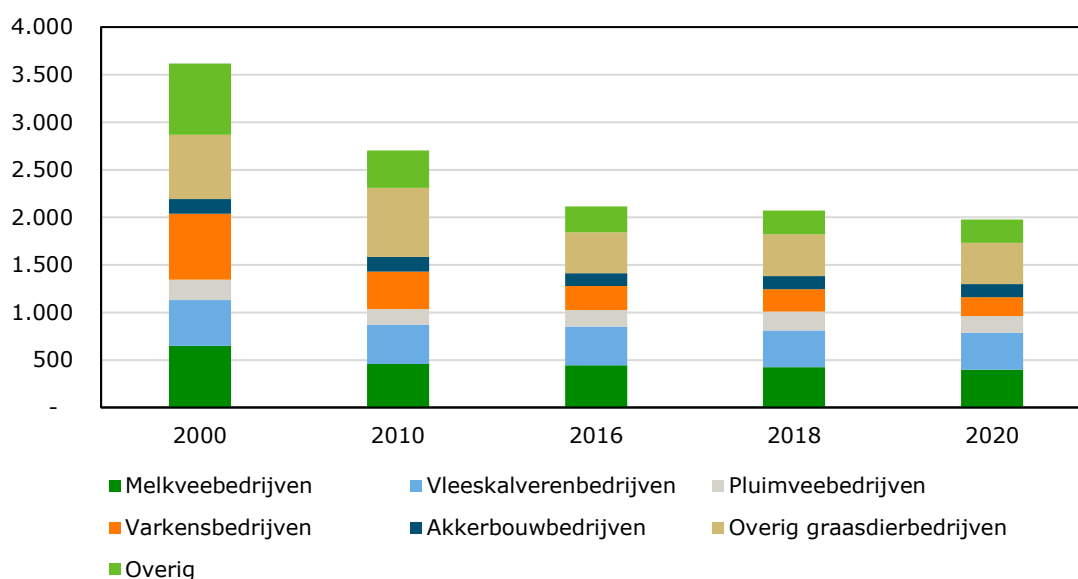
Naast een totaalbeeld van de landbouw in de regio, worden de feiten (inclusief duiding) gegeven voor de belangrijkste sectoren in het gebied. Op basis van aantallen aanwezige bedrijven en de hoogte van de standaardopbrengst in het studiegebied (bijlage 1) is de volgende indeling van sectoren aangehouden:

1. Melkveehouderij
2. Vleeskalverhouderij
3. Pluimveehouderij (legghennenhouderij en slachtkuikenhouderij)
4. Varkenshouderij
5. Akkerbouw
6. Overige graasdieren
7. Overig

2 Landbouwstructuur

2.1 Aantal bedrijven

In het jaar 2000 waren er ruim 3.500 land- en tuinbouwbedrijven gevestigd in het studiegebied (figuur 2.1). Twintig jaar later is dit afgenomen tot ongeveer 2.000 bedrijven (-43%). Ten opzichte van 2000 nam het aantal varkensbedrijven het sterkst af. In 2020 zijn er drie typen bedrijven die elk ongeveer 20% van de totale populatie uitmaken, namelijk melkveebedrijven, vleeskalverbedrijven en overige graasdierbedrijven. In vergelijking met Nederland valt op dat het studiegebied relatief veel vleeskalver-, pluimvee- en varkensbedrijven telt. Ruim 30% van de vleeskalverbedrijven in Nederland is gevestigd in het studiegebied, voor pluimvee- en varkensbedrijven zijn deze aandelen respectievelijk: 17 en 8% in 2020.

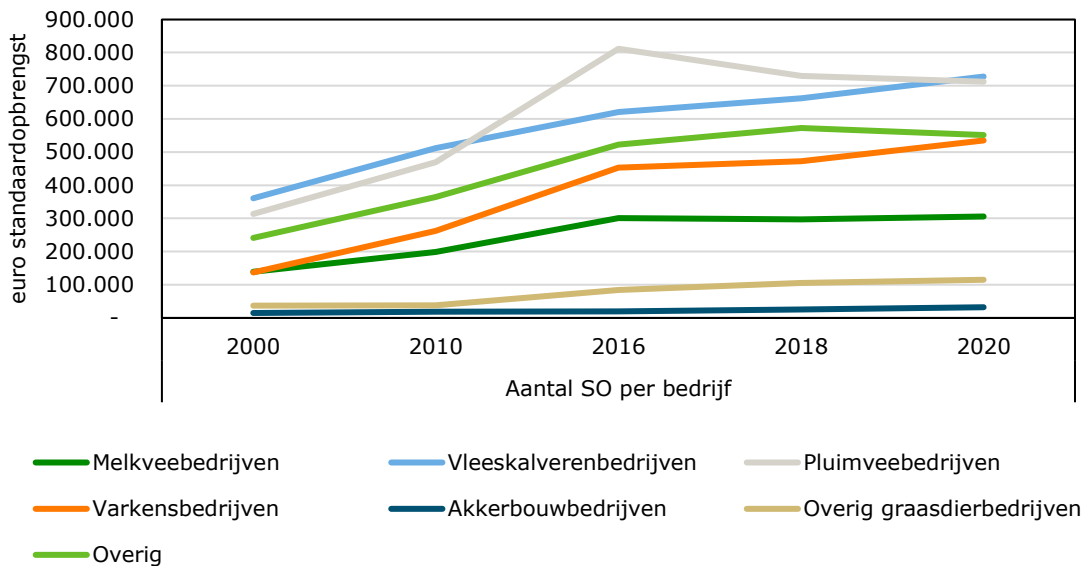
Figuur 2.1 Aantal bedrijven in het studiegebied naar bedrijfstype a)

a) De groep pluimveebedrijven bestaat uit de gespecialiseerde leghennenbedrijven en de gespecialiseerde vleeskuikenbedrijven. In bijlage 3 is nadere informatie opgenomen over de pluimveebedrijven van het type 'overig pluimvee'

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

2.2 Bedrijfsomvang

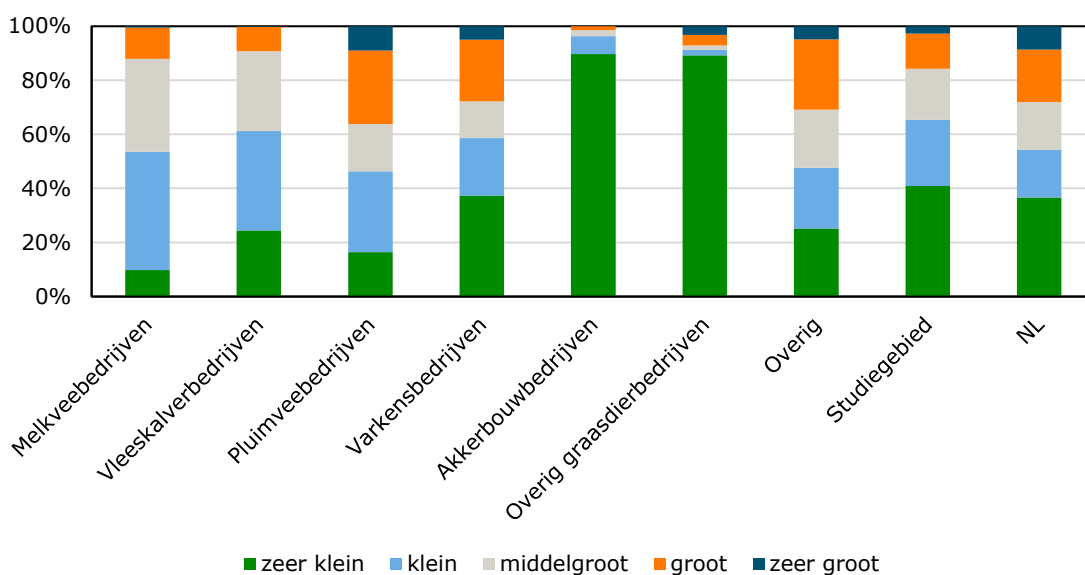
De bedrijfsomvang van land- en tuinbouwbedrijven kan worden gemeten in euro Standaardopbrengst (SO, zie bijlage 1, Begrippenlijst). De gemiddelde bedrijfsomvang is voor elk bedrijfstype in de periode 2000-2020 minimaal verdubbeld (figuur 2.2). De vleeskalver- en pluimveebedrijven zijn gemiddeld genomen het grootst. Een toename in omvang gemeten in SO betekent niet automatisch een toename gemeten in aantal dieren per bedrijf (zie paragraaf 2.4 voor Aantal dieren).

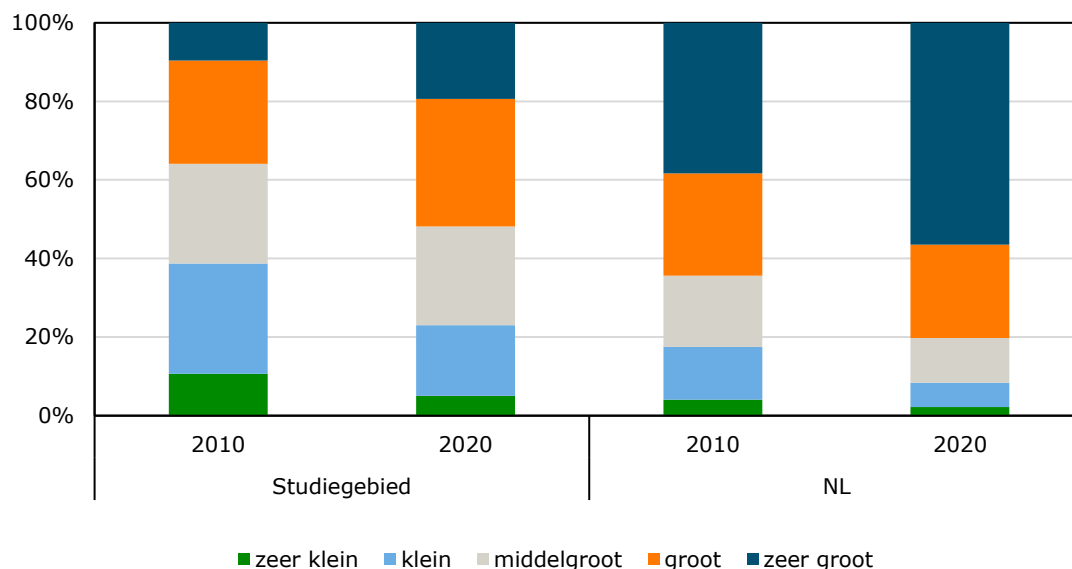
Figuur 2.2 Standaardopbrengst bedrijven, ingedeeld naar bedrijfstype
Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

In tegenstelling tot de Standaardopbrengst houdt de Standaardverdien capaciteit (SVC, zie bijlage 1 Begrippenlijst), wel rekening met kosten en arbeidsinzet die nodig zijn om de output te realiseren. Op basis van de SVC worden vijf grootteklassen onderscheiden (figuur 2.3a). In de melkveehouderij en pluimveehouderij valt ongeveer de helft van de bedrijven in de categorie 'zeer klein' of 'klein'. In de vleeskalver- en varkenshouderij ligt dit iets hoger, namelijk 60%. In het studiegebied is 16% van de bedrijven 'groot' of 'zeer groot', landelijk ligt dit aandeel hoger op ruim een kwart. Landelijk vallen er vooral veel glas- en opengrondstuinbouwbedrijven in de categorie 'groot' en 'zeer groot'. Beide categorieën zijn in het studiegebied van minder belang.

Figuur 2.3b toont de totale SVC verdeeld naar grootteklasse. Tussen 2010 en 2020 verschuift een groter deel van de totale SVC naar de klassen 'groot' en 'zeer groot'. Deze ontwikkeling doet zich ook voor in totaal Nederland.

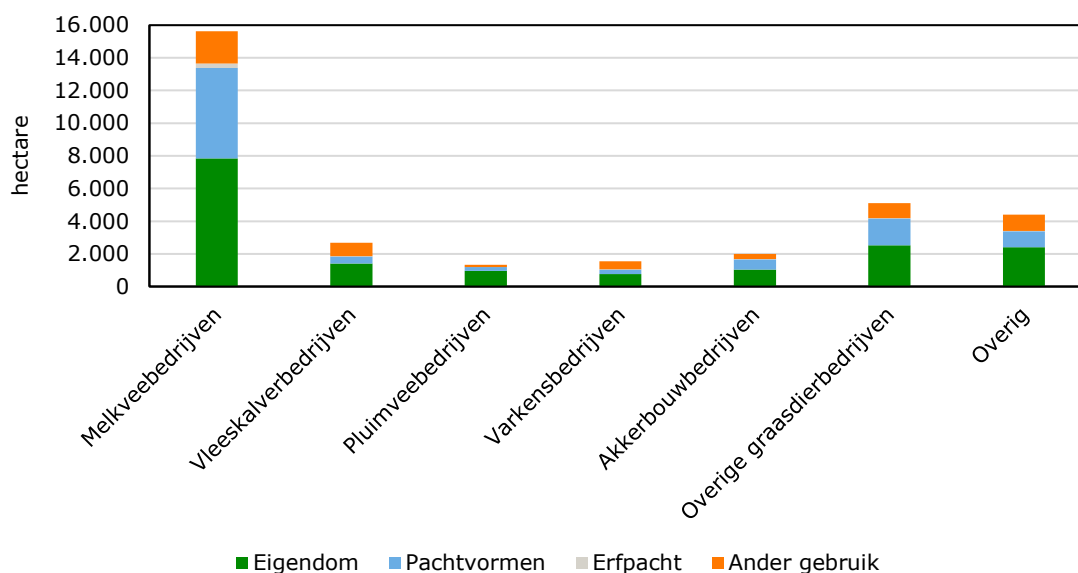
Figuur 2.3a Verdeling aantal bedrijven naar grootteklasse en naar bedrijfstype SVC, 2020
Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Figuur 2.3b Verdeling SVC naar grootteklasse SVC in studiegebied en Nederland, 2010 en 2020
Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

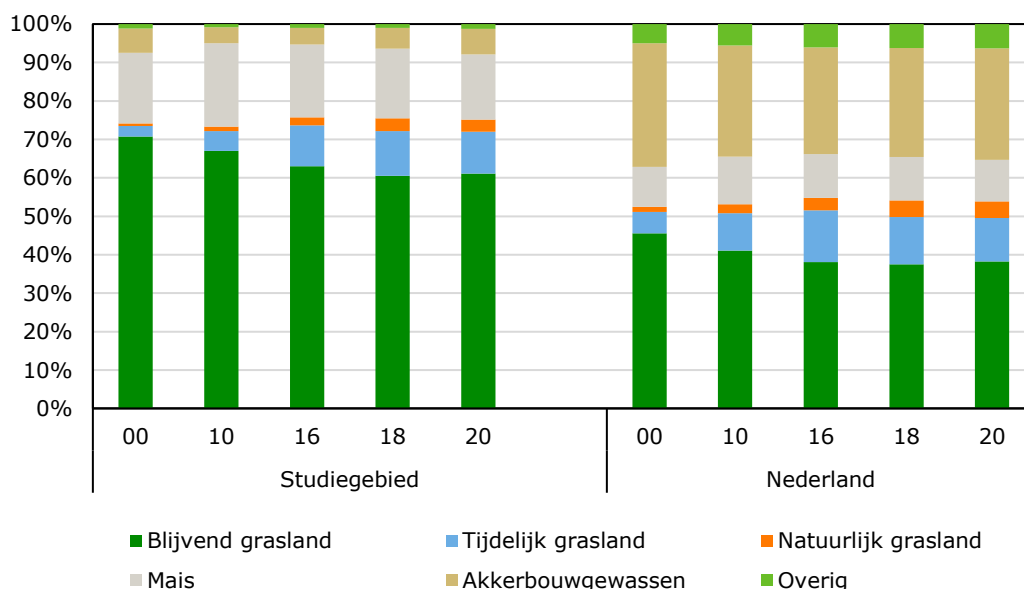
2.3 Grondgebruik

Het areaal cultuurgrond in het studiegebied bedroeg in 2020 ruim 32.000 ha. Hiervan was ongeveer de helft in gebruik bij de melkveebedrijven, ruim 15.000 ha (figuur 2.4). Van het totale areaal is ongeveer de helft eigendom van de gebruiker van de grond. Bijna een derde van het areaal wordt gepacht. Landelijk ligt het aandeel grond in eigendom ongeveer 5 procentpunt hoger.

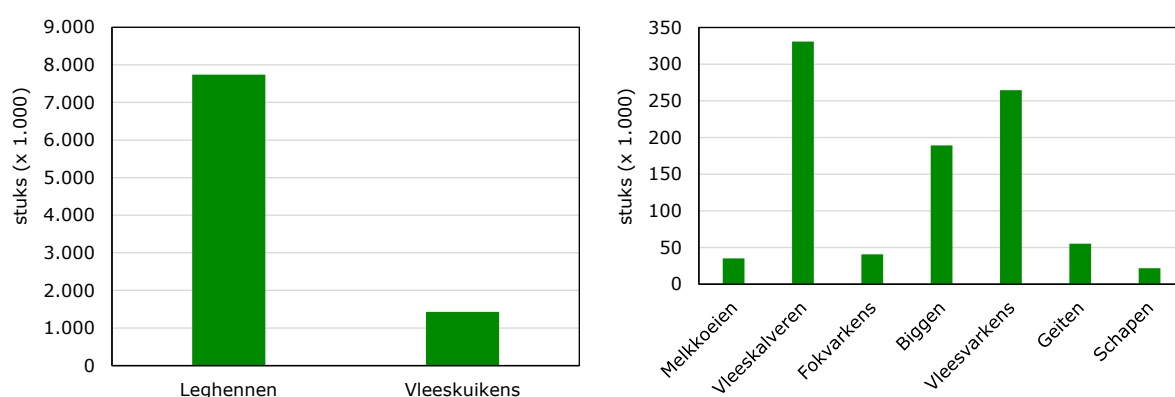
Figuur 2.4 Eigendomssituatie landbouwgrond naar bedrijfstype, 2020
Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Het areaal cultuurgrond in het studiegebied bestaat voor driekwart uit grasland (figuur 2.5). Landelijk ligt dit aandeel dicht bij de 50%. Vooral het aandeel blijvend grasland is fors hoger dan in Nederland. Ook het aandeel mais dat in 2020 17% bedroeg is hoger dan landelijk. Akkerbouwmatige gewassen die landelijk ongeveer een derde van het areaal uitmaken zijn in het studiegebied van veel minder belang. Het belang van blijvend grasland nam af gedurende de jaren. Deze ontwikkeling is ook zichtbaar in Nederland. Het maisareaal daalde in het studiegebied sterker dan in Nederland.

Figuur 2.5 Verdeling areaal cultuurgrond naar gewas in studiegebied en Nederland
Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

2.4 Veestapel

Figuur 2.6 Aantal dieren in het studiegebied, 2020
Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research

Leghennen zijn de meest voorkomende diersoort in het studiegebied. In 2020 waren er ruim 7,7 miljoen stuks (figuur 2.6), bijna 1,5 miljoen minder dan in 2018 (tabel 2.1). Het aantal vleeskuikens lag in het studiegebied op een kleine 1,5 miljoen dieren, en is sinds 2000 voortdurend toegenomen. De koeienstapel liep daarentegen verder terug naar een niveau van 35.000 dieren in 2020 (17% minder dan in 2016). Een andere belangrijke stapel, de vleeskalverenstapel, stijgt sinds 2000 door naar ruim 330.000 dieren in 2020. Dit is een kwart meer dan in 2010.

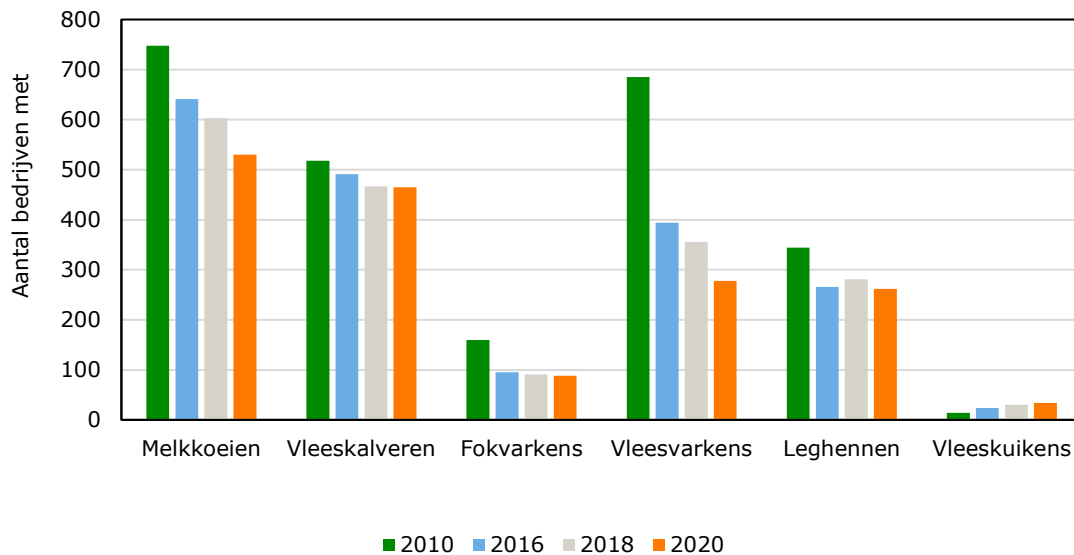
Zowel het aantal vleesvarkens als fokzeugen daalt in de regio de afgelopen 20 jaar. Ten opzichte van 2018 daalde de vleesvarkensstapel met 15% en de zeugenstapel met 7%. In de regio stijgt de geitenstapel sinds het begin van deze eeuw voortdurend, en wel naar een niveau van 55.000 dieren in 2020. Een sterke stijging met 17% ten opzichte van 2018.

Tabel 2.1 Ontwikkeling aantal dieren (x 1.000) in het studiegebied

	2000	2010	2016	2018	2020
Melkkoeien	45	39	42	38	35
Vleeskalveren	223	263	302	314	331
Fokvarkens	67	52	43	44	41
Biggen	221	211	201	201	189
Vleesvarkens	471	392	332	309	264
Leghennen	7.836	8.647	8.911	9.225	7.739
Vleeskuikens	841	619	1.091	1.246	1.430
Geiten	12	23	32	47	55
Schapen	24	26	18	21	22
Paarden, pony's en ezels	4	5	3	3	4

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research

Het aantal bedrijven in het studiegebied dat dieren houdt neemt af met uitzondering van het aantal bedrijven met vleeskuikens (figuur 2.7). Het aantal bedrijven met vleesvarkens nam het meest af.

Figuur 2.7 Aantal bedrijven met soorten dieren in het studiegebied, 2010-2020

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

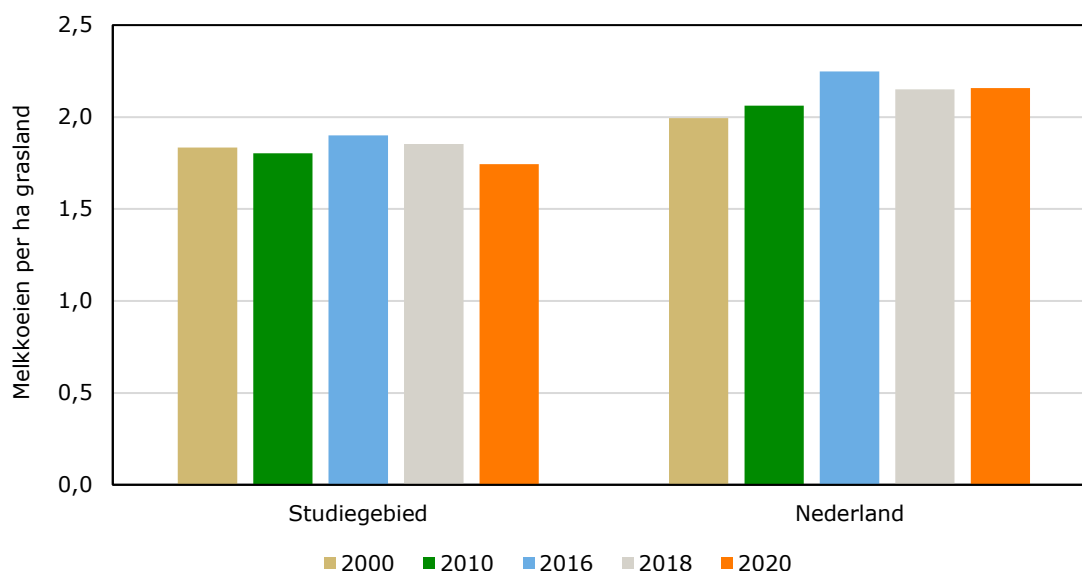
De bedrijfsomvang van gespecialiseerde bedrijven gemeten in aantal dieren per bedrijf wordt weergegeven in tabel 2.2. Het aantal melkkoeien op gespecialiseerde melkveebedrijven nam in de periode 2010-2020 toe van 59 tot 72. De laatste jaren is er geen uitbreiding van het aantal koeien per bedrijf als gevolg van het ingestelde fosfaatquotum. In de pluimveehouderij nam het gemiddelde aantal dieren per bedrijf af. Landelijk ligt het aantal dieren per bedrijf, met uitzondering van de vleeskalverbedrijven, hoger dan in het studiegebied.

Tabel 2.2 Aantal dieren op gespecialiseerde bedrijven in het studiegebied en Nederland

Gemiddeld aantal dieren op gespecialiseerde bedrijven van dat type	Studiegebied				Nederland			
	2010	2016	2018	2020	2010	2016	2018	2020
Melkkoeien	59	71	69	72	79	101	100	105
Vleeskalveren	573	690	739	780	582	686	730	772
Vleesvarkens	656	1.058	1.011	1.124	1.345	2.017	2.119	2.497
Fokvarkens	491	769	837	779	584	893	939	1.002
Leghennen	37.248	46.112	41.806	33.038	53.993	65.165	64.509	53.309
Vleeskuikens		70.466	59.827	52.758	82.566	92.794	87.265	88.366

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Het aantal melkkoeien per hectare grasland loopt vanaf 2016 iets terug (figuur 2.8). De veebezetting per hectare in het studiegebied is duidelijk lager dan gemiddeld in Nederland. Ten opzichte van 2000 is dit verschil verder toegenomen. In het studiegebied zien we een geringe afname met 0,1 melkkoe per hectare, landelijk juist een kleine stijging met 0,2 melkkoe per hectare.

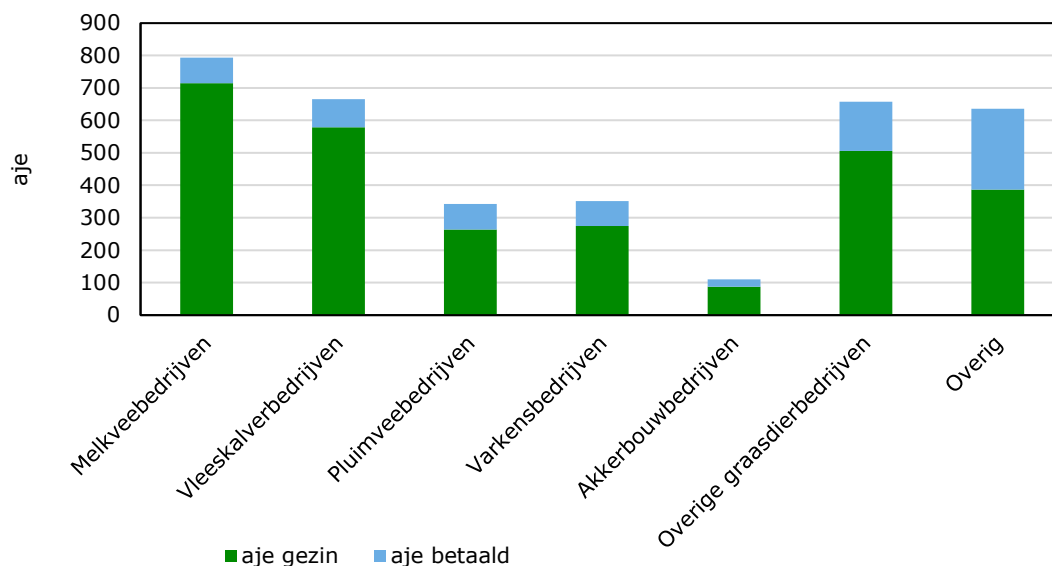
Figuur 2.8 Aantal melkkoeien per hectare grasland in het studiegebied en in Nederland

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

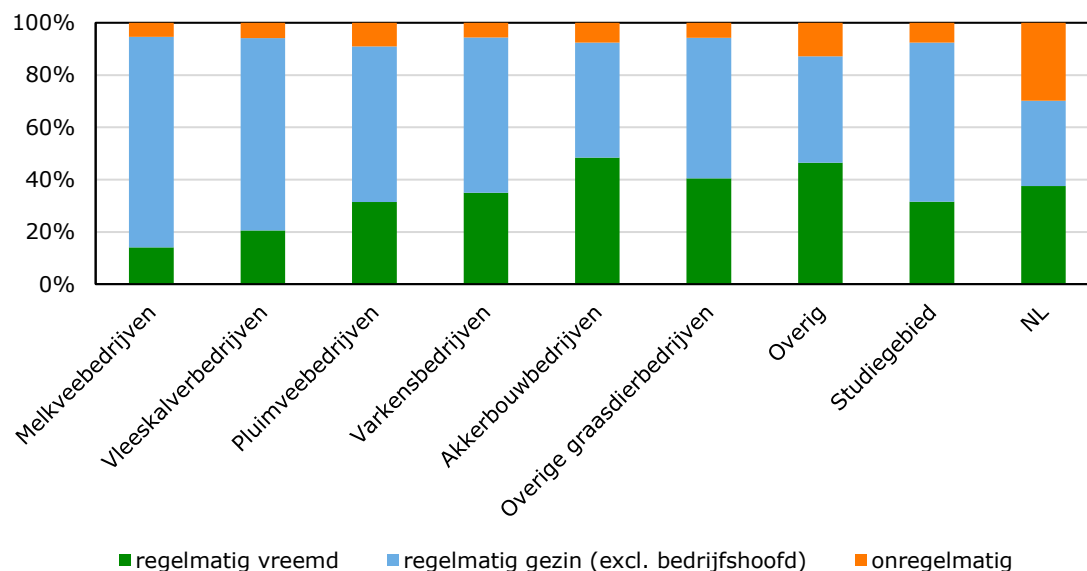
2.5 Werkgelegenheid

De werkgelegenheid van de primaire land- en tuinbouw in het studiegebied bedroeg in 2020 ongeveer 3.500 arbeidsjaareenheden (aje). De meeste aje zijn werkzaam op de melkveebedrijven (rond 800 aje) met de vleeskalversector als tweede, direct gevolgd door de overige graasdierhouderij (figuur 2.9).

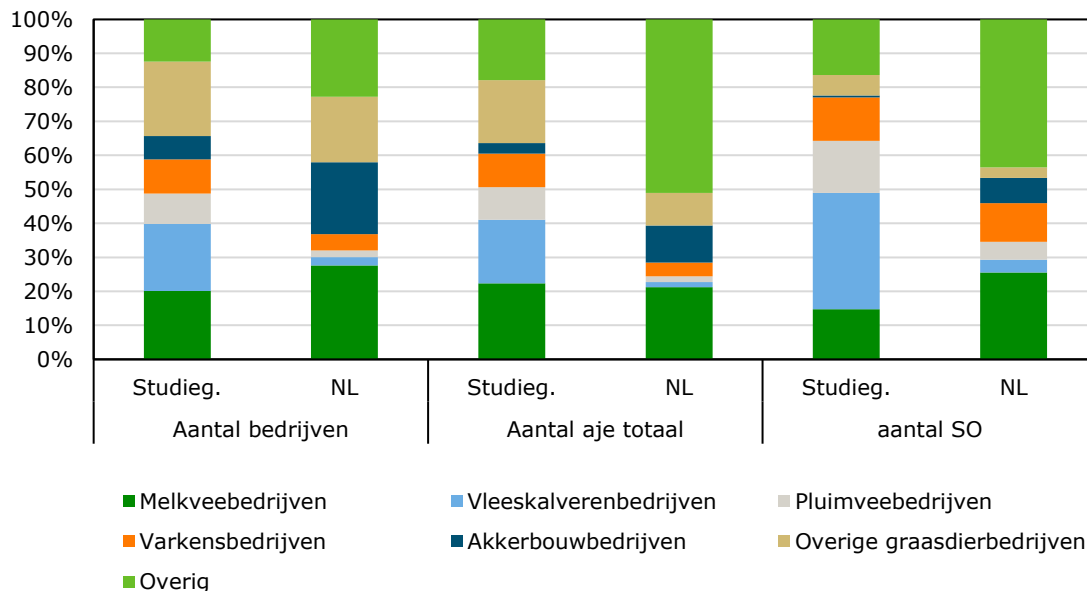
Zo'n 80% van de arbeidsinzet wordt geleverd door de ondernemer en zijn gezin. In het studiegebied is het aandeel onregelmatig werkzame aje lager dan voor Nederland als geheel (figuur 2.10). Onregelmatige arbeid wordt voornamelijk ingezet voor bijvoorbeeld (oogst)werkzaamheden in de tuinbouw, een sector die voor het studiegebied van veel minder belang is. In de melkveehouderij ligt het aandeel regelmatig vreemde arbeid relatief het laagst, in de akkerbouw het hoogst.

Figuur 2.9 Arbeidsinzet (aje) naar bedrijfstype in het studiegebied, 2020
Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Figuur 2.10 Verdeling arbeidsinzet (aje) naar bedrijfstype, 2020
Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

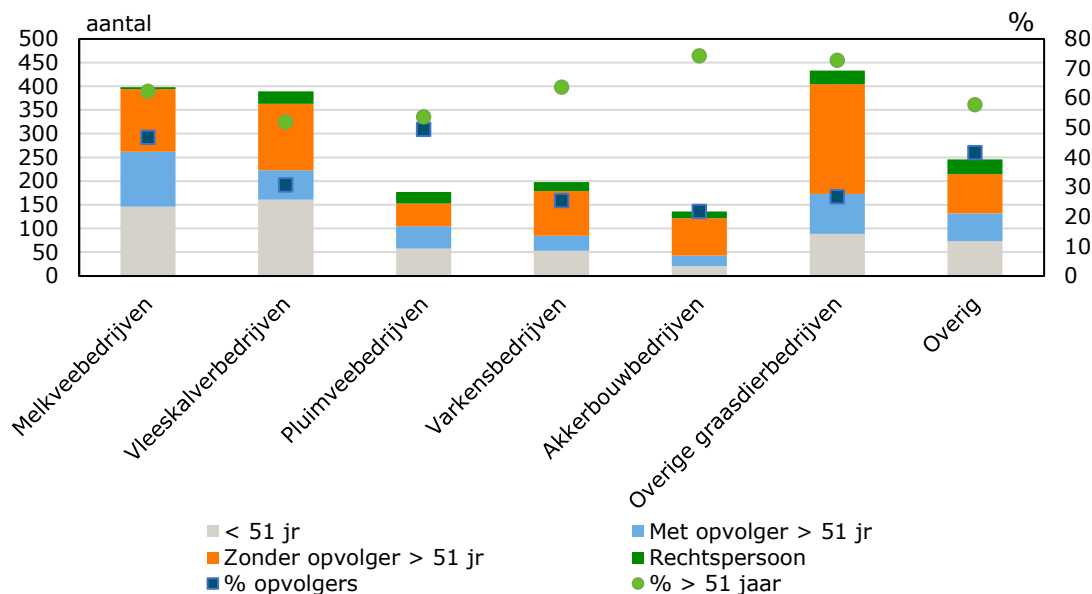
Figuur 2.11 Aantallen bedrijven, aantal arbeidsjaareenheden (aje), aantal SO, verdeeld naar bedrijfstype, in het studiegebied en in Nederland, 2020

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

In het studiegebied is ongeveer 20% van de bedrijven een melkveebedrijf, waar iets meer dan 20% van de arbeid wordt verricht, en deze bedrijven een kleine 15% van de SO vertegenwoordigen. Ook is ongeveer een op de vijf bedrijven een vleeskalverhouderijbedrijf. Het aandeel aje ligt iets onder de 20%, maar het aandeel in de SO in het gebied is ruim een derde deel. Een andere grote groep bedrijven zijn de overige graasdierbedrijven (aandeel boven de 20%). Hun aandeel in arbeid is duidelijk minder, maar vooral het aandeel in standaardopbrengst is klein (6%). In de pluimveehouderij en varkenshouderij ligt het aandeel in het aantal bedrijven op een duidelijk lager niveau dan het aandeel die beide groepen hebben in de SO. In de groep overige bedrijven (12% van het aantal bedrijven in het studiegebied) werkt 18% van het aantal aje, en dat heeft op basis van aanwezige dieren en cultuurgrond de potentie 16 à 17% van de standaardopbrengsten te genereren. Landelijk vertegenwoordigen de bedrijven binnen de verzamelttype Overige bedrijven bijna 45% van de standaardopbrengsten. Dit komt vooral doordat de glastuinbouw en overige tuinbouw zich in deze groep overige bedrijven bevinden.

2.6 Leeftijd en opvolgingssituatie

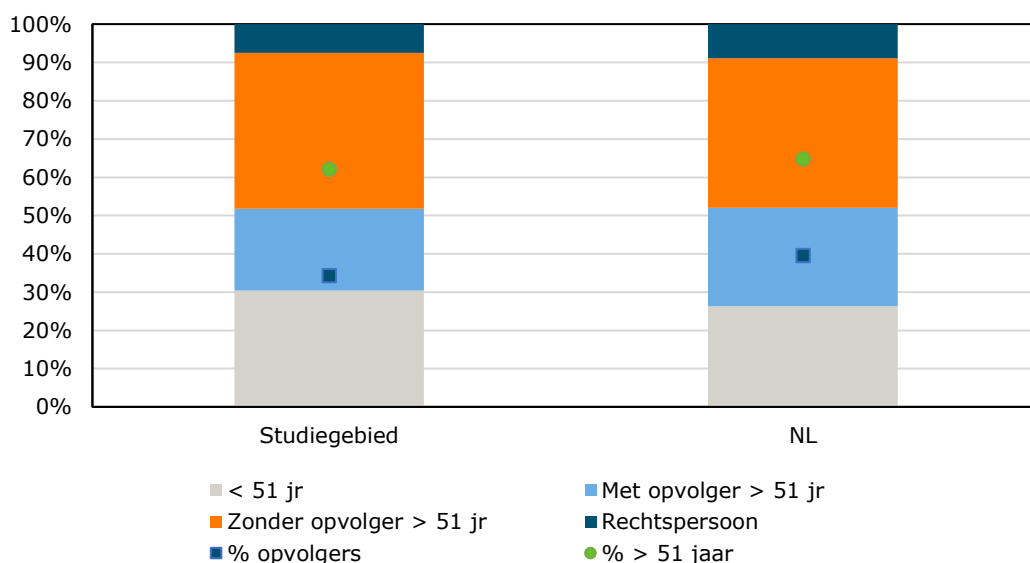
De overige graasdier-, varkens- en akkerbouw kennen een relatief grote groep bedrijven waarvan de ondernemer ouder is dan 51 jaar en waar geen potentiële opvolger is (zie figuur 2.12). Op de melkveebedrijven en pluimveebedrijven ligt het opvolgingspercentage het hoogst. Van rechtspersonen (zoals bv's) is de opvolgingssituatie niet bekend.

Figuur 2.12 Opvolgingssituatie in het studiegebied, 2020

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Ten opzichte van Nederland totaal is het aandeel ondernemers jonger dan 51 jaar in het studiegebied iets hoger (figuur 2.13). Het opvolgingspercentage (het aandeel van bedrijven met ondernemer vanaf 51 jaar waar een potentiële opvolger is) ligt voor het studiegebied meerdere procentpunten lager dan landelijk.

Figuur 2.13 Opvolgingssituatie in het studiegebied en in Nederland, 2020

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

In het studiegebied worden in 2020 616 bedrijven geleid door een ondernemer ouder dan 55 jaar, zonder de aanwezigheid van een potentiële opvolger. Dit is ruim 31% van het totaal aantal bedrijven. Bijna een op de drie van deze bedrijven binnen deze categorie zijn overige graasdierenbedrijven. Ook de vleeskalverhouderij (100 bedrijven), akkerbouw en varkenshouderij (met ieder ruim 70 bedrijven) zijn in deze leeftijdscategorie zonder opvolger sterk vertegenwoordigd.

Alle 616 bedrijven beheren in totaal bijna 7.100 ha cultuurgrond. Dit is ongeveer een achtste deel van de totale cultuuroppervlakte in beheer van de primaire agrarische sector. Ook het economisch potentieel van deze 616 bedrijven is in doorsnee duidelijker kleiner: de 31% van de bedrijven vertegenwoordigt bijna 15% van de SO.

Tabel 2.3 Bedrijven met een bedrijfshoofd ouder dan 55 jaar zonder opvolger in het studiegebied, in 2020

Bedrijfshoofd ouder dan 55 jaar zonder opvolger			
	Aantal bedrijven	Totaal areaal cultuurgrond	Totaal SO (x 1.000)
Melkveebedrijven	91	2.307	17.202
Vleeskalverbedrijven	100	666	44.597
Pluimveebedrijven	39	251	16.043
Varkensbedrijven	71	462	23.471
Akkerbouwbedrijven	73	778	1.280
Overige graasdierbedr.	193	1.894	8.365
Overige bedrijven	49	725	10.563
Alle bedrijven	616	7.083	121.520
Aandeel in totaal studiegebied	31,1%	12,5%	14,7%

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Opvallend is het hoge aantal bedrijven (254) met een bedrijfshoofd ouder dan 65 jaar zonder potentiële opvolger. In deze categorie valt een op de acht bedrijven in het studiegebied. Het betreft vooral overige graasdierbedrijven en akkerbouwbedrijven. Hieronder vallen naar verwachting relatief veel voormalige melkveebedrijven die de laatste jaren onder een ander bedrijfstype vallen. Zo zijn er meerdere bedrijven die door de teelt van mais (en minder koeien) onder het type akkerbouw vallen. Deze bedrijven zijn in doorsnee klein, velen hebben afgebouwd. In totaal is nog 4% van de cultuurgrond in bezit van deze categorie, en kunnen ze met de hectares in beheer en aanwezige veestapel normatief nog 3% aan economische opbrengsten in het studiegebied bijdragen.

Tabel 2.4 Bedrijven met een bedrijfshoofd ouder dan 65 jaar zonder opvolger in het studiegebied, in 2020

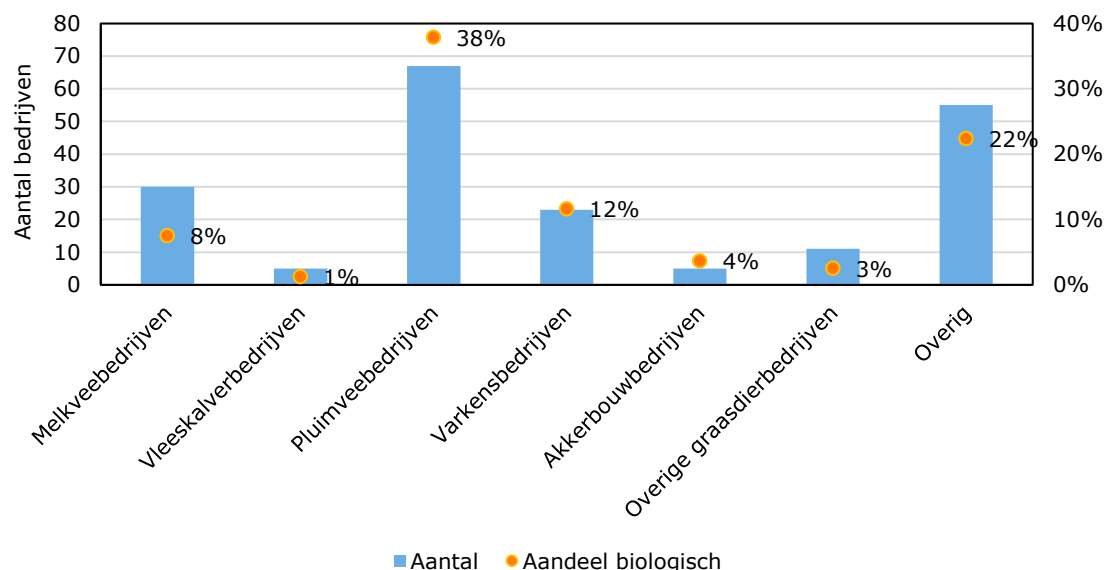
Bedrijfshoofd ouder dan 65 jaar zonder opvolger			
	Aantal bedrijven	Totaal areaal cultuurgrond	Totaal SO (x 1.000)
Melkveebedrijven	18	379	2.811
Vleeskalverbedrijven	33	163	10.979
Pluimveebedrijven	8	68	3.030
Varkensbedrijven	22	141	4.773
Akkerbouwbedrijven	52	471	853
Overige graasdierbedr.	110	960	2.238
Overige bedrijven	11	101	1.234
Alle bedrijven	254	2.283	25.919
Aandeel in het totale studiegebied	12,8%	4%	3,1%

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

2.7 Biologische landbouw

De pluimveehouderij kent het grootste aantal biologische bedrijven, bijna 70 in 2020 (figuur 2.14). Eveneens ligt het aandeel biologische bedrijven in het totaal aantal bedrijven in deze sector het hoogst. Ook in de varkenshouderij en melkveehouderij zijn er relatief veel bedrijven met een biologisch keurmerk. In de groep overige bedrijven geldt dit voor zelfs 1 op de 5 bedrijven.

In het studiegebied is 10% van alle land- en tuinbouwbedrijven biologisch. Dit is meer dan driemaal zoveel als landelijk (3%). Hiermee onderscheidt de regio zich sterk. In het gebied is ongeveer 2.300 ha landbouwgrond als biologische grond in gebruik. Dit is 7% van de totale cultuurgrond in het gebied. Landelijk ligt dit aandeel op een 4%.

Figuur 2.14 Aantal biologische bedrijven in het studiegebied en aandeel in totale sector naar bedrijfstype, 2020

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research

2.8 Verbredingsactiviteiten

In 2020 was de voornaamste verbredingsactiviteit agrarisch 'natuurbeheer' gemeten in aantal bedrijven dat verbredingsactiviteiten heeft (tabel 2.5). Agrarisch natuurbeheer is door de jaren heen belangrijk geweest. In 2020 deden 243 bedrijven aan agrarisch natuurbeheer, bijna altijd onder de subsidieregeling ANLb (collectieven). Een klein deel heeft nog een contract onder de oude regeling.

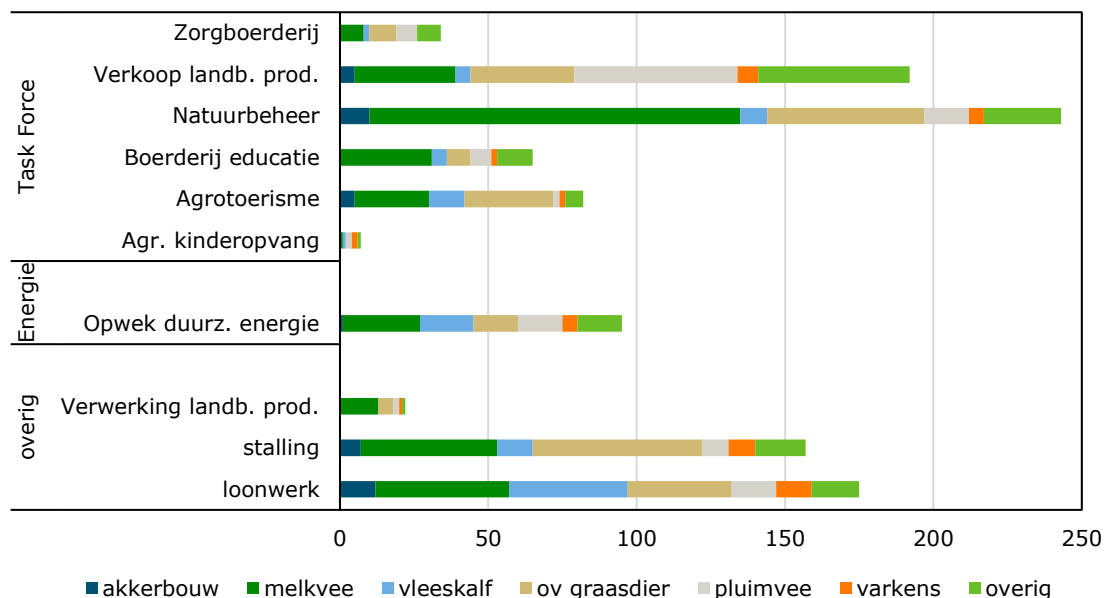
Het aantal bedrijven met verkoop aan huis is in 2020 sterk toegenomen tot een niveau van bijna 200 bedrijven. Ook is het aantal bedrijven met boerderij-educatie en met stalling sterk gestegen. Dit geldt ook voor het verrichten van loonwerk (175 bedrijven in 2020). De zorgboerderijsector blijft qua aantallen bedrijven op een redelijk constant niveau, al blijkt uit landelijk onderzoek dat de professionalisering in deze sector (met veel certificeringen) sterk is toegenomen, en de gemiddelde bedrijfsomzet uit zorg verder stijgt (zie ook Van der Meulen et al., 2022)

Tabel 2.5 Aantal bedrijven met een verbredingsactiviteit (periode 2010-2020)

	2010	2011	2013	2016	2020
Loonwerk	114	121	140	110	175
Stalling van goederen/ dieren	128	162	113	95	157
Verwerking landbouwproducten	24	29	18	21	22
Opwekking duurzame energie	184	108	322	106	95
Agrarische kinderopvang	8	10	15	7	7
Agrotoerisme	99	104	96	81	82
Boerderij-educatie	21	26	34	30	65
Agrarisch Natuurbeheer	261	282	244	148	243
Verkoop landbouwproducten aan huis	65	85	71	79	192
Zorgboerderij	37	46	38	29	34

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

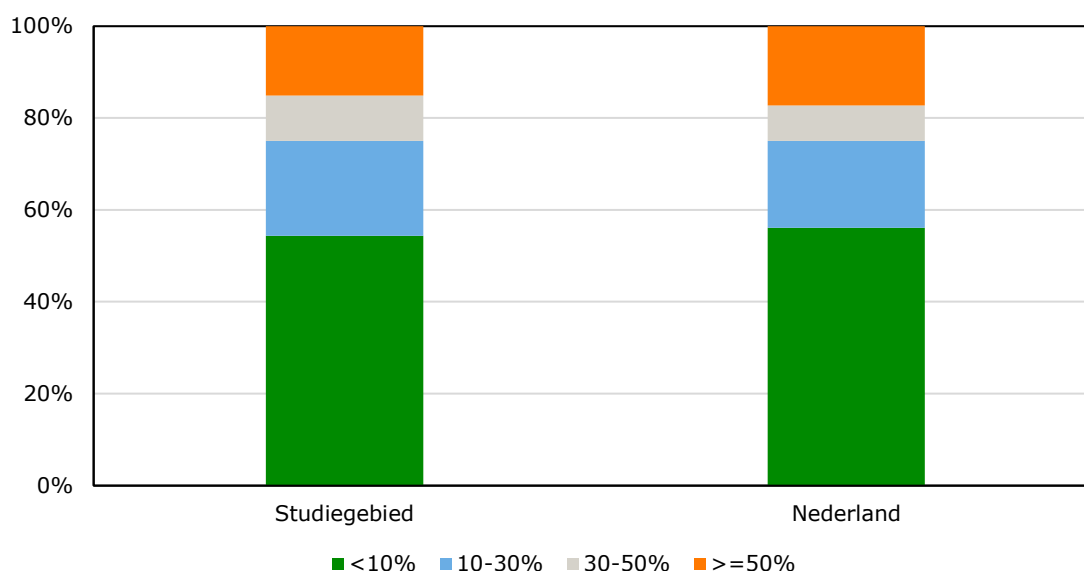
Opmerking: Meerdere bedrijven hebben meer dan 1 verbredingsactiviteit; Door definitieveranderingen zijn er verschillen tussen jaren. Dit doet zich onder andere voor bij opwekking duurzame energie; In 2016 hebben bedrijven met een rechtspersoon als juridische vorm deze vraag niet beantwoord in de Landbouwtelling (door een fout in de vraagstelling).

Figuur 2.15 Aantal bedrijven in het studiegebied met detaillering van de verbredingsactiviteiten naar bedrijfstype in 2020

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research

De bedrijven met agrarisch natuurbeheer zijn vooral melkvee en overige graasdierenbedrijven. (figuur 2.15). De verkoop van landbouwproducten is gelijkmatiger verdeeld over de bedrijfstypen, waaronder ook veel pluimveebedrijven en bedrijven uit de (gemengde groep) overige bedrijven. Ook loonwerk wordt verricht door meerdere bedrijfstypen, waaronder naast melkveehouders ook veel vleeskalverenhouders en overige graasdierhouders.

Figuur 2.16 Bedrijven met verbreding ingedeeld naar % omzet uit verbreding in totale omzet, 2020

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

In de Landbouwtelling is aan de bedrijfshoofden de vraag gesteld om een inschatting te geven van het aandeel dat de opbrengsten uit verbreding uitmaken in de totale bedrijfsopbrengsten. Ongeveer 16% van de

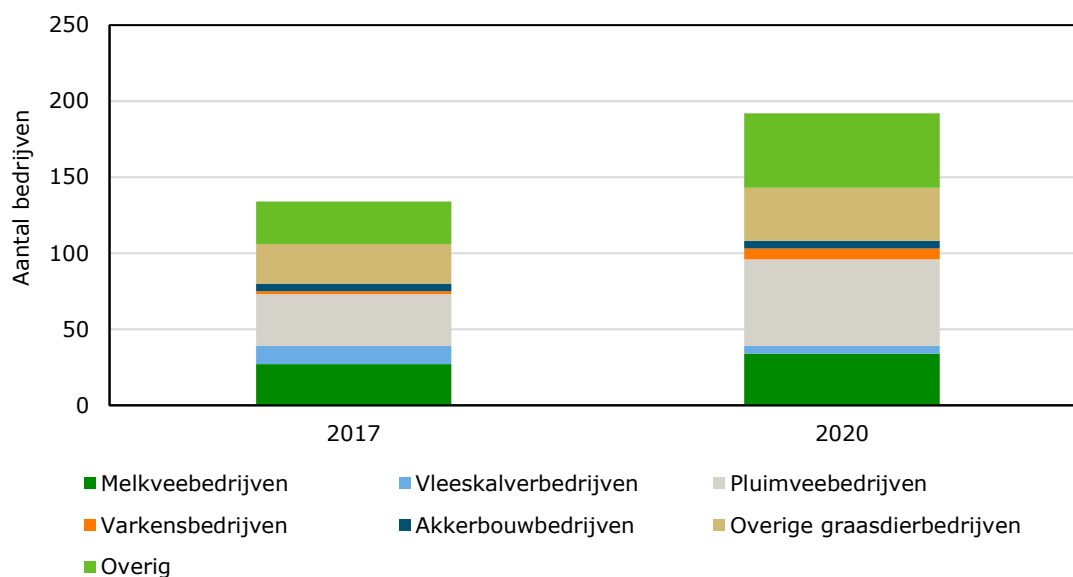
bedrijfs hoofden in het studiegebied (landelijk is dit 18%) geeft aan in 2020 meer dan de helft van de bedrijfsopbrengsten met verbredingsactiviteiten te hebben verdiend (figuur 2.16).

De opbrengsten uit primaire landbouwproductie blijft voor deze bedrijven dus achter bij die via verbreding. Overigens, op het grootste deel van de bedrijven (54%) blijven de opbrengsten uit verbreding steken beneden de 10% van de totale bedrijfsopbrengsten. Landelijk zie we een vergelijkbaar beeld.

2.9 Korte Ketens

In het studiegebied hebben 190 primaire agrarische bedrijven in 2020 (een deel van hun) producten afgezet via een zogenoemde korte keten (figuur 2.17). Een korte keten betekent in dit onderzoek dat er zich geen of maximaal 1 schakel bevindt tussen de primaire producent en de consument (zie ook Venema et al., 2021). In 2017 waren er 134 korteketenbedrijven. Dat is in drie jaar tijd dus een toename van ruim 40%. Daarentegen zijn 190 korteketenbedrijven in 2020 nog geen 10% van het totaal aantal primaire agrarische bedrijven. Landelijk ligt dit percentage in 2020 op 13,7%, en in de provincies Gelderland en Utrecht op respectievelijk 12,8% en 14,3%.

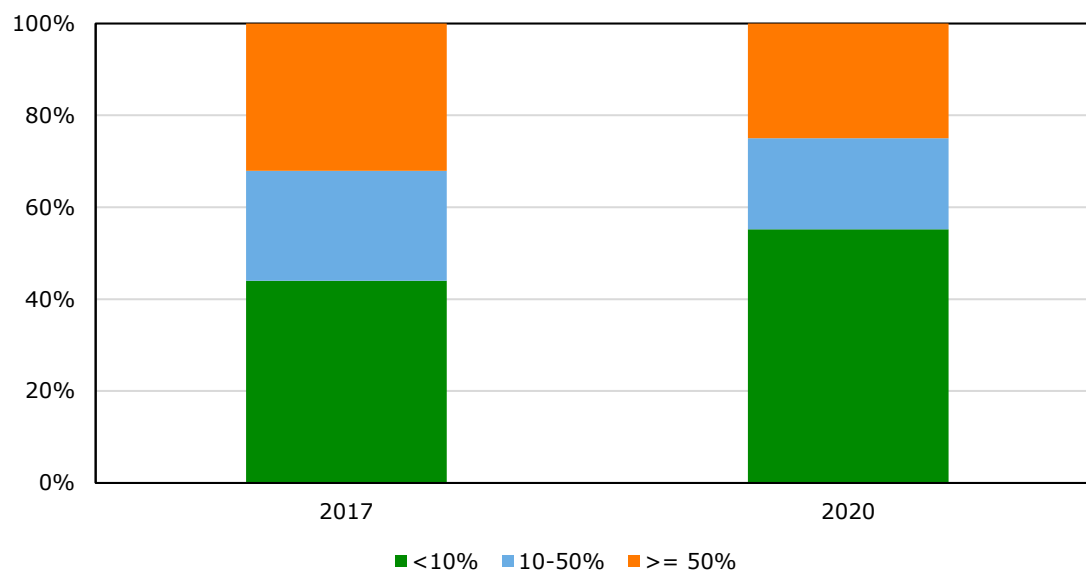
Van de 190 korteketenbedrijven is 30% een pluimveebedrijf, ruim een kwart een 'overig bedrijf', 18% een melkveebedrijf en eveneens ruim 18% een overig graasdierbedrijf. Ten opzichte van 2017 is vooral het aantal korteketenbedrijven in de pluimveehouderij (+23) en binnen de groep overige bedrijven (+21) het sterkst toegenomen.

Figuur 2.17 Aantal korteketenbedrijven in het studiegebied naar bedrijfstype, 2017 en 2020

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Bijna 55% van de korteketenbedrijven geeft aan dat de omzet via afzet via een korte keten in 2020 minder dan 10% van de totale omzet is (figuur 2.18). Hier staat tegenover dat een kwart aangeeft dat meer dan de helft van de gerealiseerde bedrijfsomzet door afzet van producten via een korte keten wordt gerealiseerd.

Figuur 2.18 Verdeling korteketenbedrijven in het studiegebied naar het aandeel omzet via korte keten in totale omzet, 2017 en 2020

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Bronnen en literatuur

- Meulen, H. van der, J. Jager, D. de Jong, R. Stokkers, G. Venema en M. Vijn, 2022. Kijk op multifunctionele landbouw; Omzet 2007-2020. Wageningen, Wageningen Economic Research, Rapport 2022-030.
- Venema, G., M. Benus, W. van Everdingen, L. Puister-Jansen, G. Splinter, M. Vijn, D. van Wonderen, 2021. Agrarische productie ten behoeve van de korte keten. Een landelijke meting. Wageningen, Wageningen Economic Research, Rapport 2021-067.

Bijlage 1 Begrippenlijst

Landbouwtelling

De Landbouwtelling is een structurenquête die onderdeel uitmaakt van de gecombineerde data inwinning (GDI) die door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) wordt uitgevoerd. Het CBS beschrijft met de ingewonnen gegevens de structuur (onder andere bedrijven, veestapel en gewassen) van agrarische bedrijven in Nederland en stelt informatie beschikbaar aan onderzoek en beleid. De doelpopulatie omvat agrarische bedrijven met meer dan 3.000 euro Standaardopbrengst.

Primaire land- en tuinbouwbedrijven

Bedrijven die land- en tuinbouwproducten voor de markt voortbrengen, met hoofdvestiging in Nederland, en een economische omvang $\geq$ 3.000 euro Standaardopbrengst.

Arbeidsjaareenheid (aje)

Een arbeidskracht die 2.000 uur of meer werkt, wordt gezien als 1 arbeidsjaareenheid. Een arbeidskracht die minder dan 2.000 uur werkt, wordt naar rato van het aantal uren dat hij/zij werkt, omgerekend naar arbeidsjaareenheden.

Standaardopbrengst (SO)

De Standaardopbrengst staat voor een gestandaardiseerd bedrag aan opbrengsten op jaarbasis. De totale bedrijfsomvang (in euro SO) van een bedrijf wordt berekend als sommatie van de totale SO van alle gewassen en dieren. In de totale bedrijfsomvang is dus geen rekening gehouden met opbrengsten uit subsidies, bedrijfstoelagen of multifunctionele activiteiten.

Standaardverdien capaciteit (SVC)

De vergoeding (in euro per bedrijf) voor de inzet van arbeid en kapitaal die een bedrijf op basis van standaarden gemiddeld in een jaar behaalt met de agrarische productie, los van wie de arbeid of het kapitaal heeft geleverd.

Er zijn 5 grootteklassen gedefinieerd op basis van het bedrag aan SVC:

- Zeer kleine bedrijven, <25.000 euro: deze bedrijven vragen voor de agrarische activiteit volgens de in gebruik zijnde standaarden een arbeidsinzet van maximaal 0,75 arbeidsjaareenheden (aje), tenzij de arbeid duidelijk minder efficiënt of tegen een lagere vergoeding dan gemiddeld wordt ingezet.
- Kleine bedrijven, 25.000-60.000 euro: deze bedrijven vragen voor de agrarische activiteit volgens de in gebruik zijnde standaarden een arbeidsinzet van 0,75 tot maximaal 1,5 aje, afhankelijk van de mate van automatisering en de efficiëntie waarmee de arbeid kan worden ingezet.
- Middelgrote bedrijven, 60.000-100.000 euro: deze bedrijven zijn van dusdanige omvang dat voor ongeveer 1,5 tot 2,5 aje een gemiddelde vergoeding (toegevoegde waarde) kan worden gerealiseerd.
- Grote bedrijven, 100.000-250.000 euro: deze bedrijven zijn van dusdanige omvang dat voor ongeveer 2,5 tot 5 aje een gemiddelde toegevoegde waarde kan worden gerealiseerd.
- Zeer grote bedrijven, $\geq$ 250.000 euro: deze bedrijven kunnen aan meer dan 5 aje arbeid bieden tegen een gemiddelde vergoeding.

Bijlage 2 Aantal bedrijven per bedrijfstype in het studiegebied

Tabel B2.1 Aantal bedrijven per (sub)bedrijfstype a)

	2000	2010	2016	2018	2020
Akkerbouwbedrijven	157	153	137	138	136
wv. Akkerbouwbedrijven met vooral voedergewassen	118	120	123	112	104
Graasdierbedrijven	1.806	1.597	1.278	1.252	1.220
wv. Geitenbedrijven	15	27	28	30	30
Graasdierbedrijven met vooral voedergewassen	22	11	16	21	14
Melkveebedrijven	650	459	446	423	398
Overige graasdierbedrijven	58	83	35	34	25
Overige rundveebedrijven	384	361	237	231	226
Paard- en ponybedrijven	136	158	53	62	74
Schapebedrijven	59	86	59	63	64
Vleeskalverbedrijven	482	412	404	388	389
Hokdierbedrijven	1.080	656	496	498	457
wv. Leghennenbedrijven voor consumptie-eieren	192	162	164	182	152
Overige hokdierbedrijven	119	61	35	37	28
Overige pluimveebedrijven	56	35	34	27	54
Overige varkensbedrijven	71	34	21	24	25
Vleeskuikenbedrijven	22	4	13	18	25
Vleesvarkensbedrijven	502	295	190	174	139
Zeugenbedrijven	118	65	39	36	34
Tuinbouwbedrijven	88	59	39	31	34
wv. Boomkwekerijbedrijven	53	44	26	27	26
Veeteeltcombinaties	444	213	139	121	86
wv. Veeteeltcombinatie, vooral graasdieren	235	115	69	60	38
Veeteeltcombinatie, vooral hokdieren	209	98	70	61	48
Totaal	3.619	2.702	2.116	2.072	1.977

a) Subtypen met minder dan 10 bedrijven zijn niet afzonderlijk weergegeven.

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Bijlage 3 Bedrijfstype overig pluimveebedrijven

In dit onderzoek zijn onder het bedrijfstype pluimvee de leghennenbedrijven en de slachtkuikenbedrijven meegenomen.

Daarnaast is er ook nog een groep 'overig pluimvee'. In het studiegebied waren er in 2020 54 bedrijven van het bedrijfstype 'overig pluimvee'. Dit kunnen bedrijven zijn gespecialiseerd in het houden van bijvoorbeeld kalkoenen of eenden, maar ook bedrijven met leghennen en opfokhennen (zie tabel B3.1). Op de bedrijven van het type 'overig pluimvee' zijn ruim 2 miljoen dieren. Ruim de helft van dit aantal betreft leghennen <18 weken (zie tabel B3.2).

Tabel B3.1 Aantal bedrijven van het bedrijfstype overig pluimvee met dieren, 2020

Totaal	54
wv. Met vleeseenden	7
Met leghennen < 18 weken	25
Met ouderdieren vleeskuikens	18

Tabel B3.2 Aantal dieren op bedrijven van het bedrijfstype overig pluimvee

Pluimvee	2.039.592
wv. Vleeseenden	64.976
Leghennen < 18 weken	1.222.001
Ouderdier vleeskuikens	521.488

Bijlage 4 Structuurkengetallen per gemeente

In de tabellen B4.1. en B4.2. worden voor de 12 gemeenten de volgende ontwikkelingen in de periode 2000-2020 gepresenteerd: aantallen bedrijven, standaardopbrengst per bedrijf, ha cultuurgrond en ha grasland. De tabellen B4.3 (veestapel) en B4.4 (verbreding) geven de situatie in 2020 per gemeente. In iedere tabel wordt een subtotaal gegeven voor de 8 gemeenten die de regio Foodvalley vormen.

Tabel B4.1 Ontwikkeling aantal bedrijven en gemiddelde standaardopbrengst (SO) per bedrijf, per gemeente in het studiegebied, 2000-2020

Gemeente	Aantal bedrijven					SO / bedrijf				
	2000	2010	2016	2018	2020	2000	2010	2016	2018	2020
Barneveld	931	700	556	558	527	204.147	281.603	431.046	436.302	437.670
Ede	1.243	915	722	696	660	165.452	234.692	363.532	390.582	441.991
Nijkerk	311	223	162	162	152	138.250	193.223	320.713	339.592	358.327
Renswoude	110	88	75	76	71	220.661	289.922	614.771	578.375	534.696
Rhenen	135	95	69	68	71	131.916	176.387	310.484	338.776	342.395
Scherpenzeel	65	52	38	40	35	180.653	317.827	541.686	480.885	549.094
Veenendaal	41	24	11	10	10	245.643	93.704	167.416	174.304	143.738
Wageningen	42	32	29	26	27	178.583	152.925	211.232	168.224	183.365
Totaal regio Foodvalley	2.878	2.129	1.662	1.636	1.553	1.465.306	1.740.285	2.960.881	2.907.040	2.991.275
Bunschoten	92	78	66	62	62	143.476	197.785	287.259	294.476	303.594
Leusden	154	94	80	77	77	138.970	171.197	240.465	224.765	218.254
Putten	367	294	223	221	212	181.421	260.420	445.202	457.441	441.494
Woudenberg	128	107	85	76	73	175.277	253.997	422.723	411.737	443.194
Totaal studiegebied	3.619	2.702	2.116	2.072	1.977	175.111	242.840	389.214	400.874	417.951

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Tabel B4.2 Ontwikkeling areaal cultuurgrond en areaal grasland per gemeente in het studiegebied, 2000-2020

Gemeente	Cultuurgrond (ha)					Grasland (ha)				
	2000	2010	2016	2018	2020	2000	2010	2016	2018	2020
Barneveld	13.954	15.991	11.885	11.733	11.583	5.696	6.644	4.949	4.828	4.728
Ede	14.547	14.211	12.984	13.475	12.941	5.896	5.688	5.325	5.496	5.245
Nijkerk	6.956	6.498	6.067	6.011	5.742	3.143	2.834	2.728	2.693	2.572
Renswoude	2.332	2.261	2.392	2.427	2.461	957	956	1.044	1.074	1.082
Rhenen	2.897	2.709	2.664	2.603	2.592	1.251	1.154	1.172	1.155	1.146
Scherpenzeel	1.461	1.306	1.065	1.043	975	607	567	461	469	436
Veenendaal	545	307	285	250	287	215	121	103	112	136
Wageningen	2.318	1.727	1.676	1.462	1.329	804	603	638	549	478
Totaal regio Foodvalley	45.009	45.010	39.018	39.005	37.910	18.570	18.568	16.420	16.376	15.823
Bunschoten	4.787	4.736	4.489	4.441	4.553	2.358	2.280	2.157	2.127	2.186
Leusden	5.049	4.021	3.822	3.733	3.730	2.254	1.805	1.766	1.725	1.712
Putten	7.611	7.127	6.734	7.185	7.232	3.353	3.073	2.895	3.101	3.140
Woudenberg	3.932	4.188	3.908	3.821	3.848	1.729	1.807	1.744	1.699	1.710
Totaal studiegebied	66.387	65.082	57.970	58.185	57.273	28.263	27.533	24.982	25.029	24.571

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Tabel B4.3 Aantal dieren per gemeente in het studiegebied, 2020

	Melkkoeien	Vleeskalveren	Zeugen	Vleesvarkens	Leghennen	Vleeskuikens
Barneveld	7.032	120.052	4.718	68.197	2.710.725	103.117
Ede	6.495	131.517	17.716	97.318	2.812.099	615.213
Nijkerk	3.207	8.350	3.248	16.447	432.512	506.352
Renswoude	1.887	13.637	759	27.521	250.048	67.053
Rhenen	1.835	4.342	7.078	9.113	126.932	0
Scherpenzeel	848	1.910	1.418	9.054	437.557	0
Veenendaal	127	558	0	320	8.100	0
Wageningen	314	360	0	0	0	0
<i>Totaal regio Foodvalley</i>	<i>21.745</i>	<i>280.726</i>	<i>34.937</i>	<i>227.970</i>	<i>6.777.973</i>	<i>1.291.735</i>
Bunschoten	3.479	488	1.960	2.114	0	0
Leusden	3.097	30	170	1.390	42.279	0
Putten	3.667	44.602	2.230	24.102	546.241	138.289
Woudenberg	3.271	4.779	1.331	8.820	372.229	0
Totaal studiegebied	35.259	330.625	40.628	264.396	7.738.722	1.430.024

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research

Tabel B4.4 Aantallen bedrijven en verbredingsactiviteiten per gemeente in het studiegebied, 2020

Gemeente	Loonwerk	Stalling van goederen / dieren	Verwerking landbouwproducten	Opwekking duurzame energie	Agrarische kinder-opvang	Agro-toerisme	Boerderij educatie	Natuur-beheer	Verkoop landbouw-producten aan huis	Zorgboerderij
Barneveld	60	30	<5	26	<5	23	16	28	46	9
Ede	48	32	5	17	0	16	10	25	51	8
Nijkerk	11	20	<5	11	0	7	<5	50	23	<5
Renswoude	<5	6	<5	8	<5	<5	<5	6	9	<5
Rhenen	9	5	<5	<5	0	0	<5	10	9	<5
Scherpenzeel	<5	<5	0	<5	0	<5	<5	<5	5	<5
Veenendaal	<5	0	0	0	0	<5	<5	0	<5	<5
Wageningen	<5	0	<5	0	0	<5	0	5	6	0
<i>Totaal regio Foodvalley</i>	<i>138</i>	<i>95</i>	<i>16</i>	<i>68</i>	<i><5</i>	<i>52</i>	<i>38</i>	<i>128</i>	<i>150</i>	<i>26</i>
Bunschoten	6	22	0	6	0	5	7	31	5	<5
Leusden	10	13	<5	5	0	8	7	23	14	<5
Putten	16	18	<5	12	<5	12	9	39	16	<5
Woudenberg	5	9	0	<5	<5	5	<5	22	7	<5
Totaal studiegebied	175	157	22	95	7	82	65	243	192	34

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Wageningen Economic Research
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T 070 335 83 30
E communications.ssg@wur.nl
wur.nl/economic-research

NOTA 2022-050

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 7.200 medewerkers (6.400 fte) en 13.200 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

Wageningen Economic Research
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T 070 335 83 30
E communications.ssg@wur.nl
wur.nl/economic-research

Nota 2022-050

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 7.200 medewerkers (6.400 fte) en 13.200 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

